

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NIAL FENNELLY

της 7ης Νοεμβρίου 1996 *

1. Στην υπό κρίση αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως τίθεται, κατ' ουσίαν, το ζήτημα αν η απλή κτήση και κατοχή ομολογιών μπορεί να θεωρηθεί ως οικονομική δραστηριότητα ενόψει του κοινοτικού συστήματος φόρου προστιθεμένης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ). Σε περίπτωση που το Δικαστήριο θα έδινε καταφατική απάντηση στο ερώτημα αυτό, τα υποβληθέντα ερωτήματα θέτουν επίσης το ζήτημα της εκτάσεως του δικαιώματος εκπτώσεως του καταβληθέντος σε προγενέστερο στάδιο ΦΠΑ στο πλαίσιο της ασκήσεως τέτοιων δραστηριοτήτων, οσάκις αυτές οι φορολογικές επιβαρύνσεις αφορούν ενδεχομένως άλλες δραστηριότητες, μη εμπίπτουσες στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού συστήματος ΦΠΑ.

τους φόρους κύκλου εργασιών — κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (στο εξής: έκτη οδηγία)¹, προσδιορίζεται στο άρθρο 2:

«Στον φόρο προστιθεμένης αξίας υπόκεινται:

1. Οι παραδόσεις αγαθών και οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται εξ επαχθούς αιτίας στο εσωτερικό της χώρας από υποκείμενο στον φόρο που ενεργεί υπό την ιδιότητά του αυτήν (...).

I — Πραγματικό και νομικό πλαίσιο

(...)

Η σχετική κοινοτική και εθνική νομοθεσία

2. Το πεδίο εφαρμογής της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με

3. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, ορίζει ότι «θεωρείται ως “υποκείμενος στον φόρο” οποιοσδήποτε ασκεί κατά τρόπο ανεξάρτητο και σε οποιονδήποτε τόπο, μία από τις οικονομικές δραστηριότητες που αναφέρονται στην παράγραφο 2, ανεξαρτήτως του επιδιωκόμενου σκοπού των αποτελεσμάτων της δραστηριότητας αυτής».

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

1 — ΕΕ εκδ. έκδ., 09/001, σ. 49.

Η έννοια της “οικονομικής δραστηριότητας” ορίζεται στο άρθρο 4, παράγραφος 2, ως εξής:

«Οικονομικές δραστηριότητες, κατά την έννοια της παραγράφου 1, είναι όλες οι δραστηριότητες του παραγωγού, του εμπόρου ή του παρέχοντος υπηρεσίες, περιλαμβανομένων και των δραστηριοτήτων εξορύξεως, των γεωργικών δραστηριοτήτων καθώς και των δραστηριοτήτων των ελευθέρων επαγγελματιών ή των εξομοιούμενων προς αυτά. Ως οικονομική δραστηριότητα θεωρείται επίσης η εκμετάλλευση ενσωμάτου ή αλου αγαθού, προς τον σκοπό αντλήσεως εσόδων διαρκούς χαρακτήρος.»

4. Το άρθρο 13, το οποίο αποτελεί ένα από τα κύρια άρθρα της έκτης οδηγίας που αφορούν τις απαλλαγές ορίζει, στο μέρος Β, ότι «με την επιφύλαξη άλλων κοινοτικών διατάξεων, τα κράτη μέλη απαλλάσσουν, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζουν, ώστε να εξασφαλίζεται η ορθή και απλή εφαρμογή των προβλεπόμενων κατωτέρω απαλλαγών και να αποτρέπεται ενδεχόμενη φοροδιαφυγή, φοροαποφυγή και κατάχρηση:

δ) τις ακόλουθες πράξεις:

1. τη χορήγηση και τη διαπραγμάτευση πιστώσεων καθώς και τη διαχείριση πιστώσεων ενεργούμενη από εκείνον ο οποίος τις χορήγησε·

(...)

5. τις εργασίες, περιλαμβανομένης και της διαπραγματεύσεως, αλλ' εξαιρέσει της φυλάξεως και της διαχειρίσεως, οι οποίες αφορούν μετοχές και μερίδια εταιριών ή ενώσεων, ομολογίες και λοιπούς τίτλους, εξαιρέσει:

— τίτλων αντιπροσωπευόντων εμπορεύματα,

— δικαιωμάτων ή τίτλων αναφερομένων στο άρθρο 5, παράγραφος 3».

5. Η γένεση και το πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος απαλλαγής ρυθμίζεται από το άρθρο 17. Η γενική αρχή που καθιερώνει το άρθρο 17, παράγραφος 2, είναι ότι το δικαίωμα του φορολογουμένου να εκπέσει «από τον φόρο για τον οποίο είναι υπόχρεος» γεννάται μόνο σε σχέση με προκαταβληθέντα φόρο για «αγαθά ή υπηρεσίες [που] χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση των φορολογουμένων πράξεων του». Όμως, βάσει του άρθρου 17, παράγραφος 3, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να «χορηγούν σε κάθε υποκείμενο στον φόρο την αναφερομένη ανωτέρω, στην παράγραφο 2, έκπτωση ή επιστροφή του φόρου προστιθεμένης αξίας, κατά το μέτρο που τα αγαθά και οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση» μεταξύ άλλων:

«γ) πράξεων που απαλλάσσονται κατά το άρθρο 13 Β, περιπτώσεις α' και δ', υποπεριπτώσεις 1 έως 5, όταν ο λήπτης είναι εγκατεστημένος εκτός της Κοινό-

τητος ή όταν οι πράξεις αυτές συνδέονται άμεσα με αγαθά προοριζόμενα να εξαχθούν σε χώρα εκτός της Κοινότητας».

6. Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 17, παράγραφος 5, ορίζει ότι, όσον αφορά εκείνα τα αγαθά και υπηρεσίες που «χρησιμοποιούνται από υποκείμενο στον φόρο για την ταυτόχρονη πραγματοποίηση τόσο πράξεων αναφερομένων στις παραγράφους 2 και 3 οι οποίες παρέχουν δικαίωμα προς έκπτωση όσο και πράξεων οι οποίες δεν παρέχουν δικαίωμα προς έκπτωση, η έκπτωση γίνεται μόνο για το μέρος του φόρου προστιθεμένης αξίας το οποίο αναλογεί στο ποσό που αντιστοιχεί στις πράξεις της πρώτης κατηγορίας». Το δεύτερο εδάφιο ορίζει ότι η «αναλογία» περί της οποίας γίνεται λόγος στο πρώτο εδάφιο «καθορίζεται για το σύνολο των πράξεων που πραγματοποιούνται από τον υποκείμενο στον φόρο, σύμφωνα με το άρθρο 19». Το άρθρο 19 περιλαμβάνει κανόνες σχετικούς με τον υπολογισμό του κλάσματος που πρέπει να χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό αυτής της κατ' αναλογίαν εκπτώσεως.

7. Στην αίτησή του το Hoge Raad der Nederlanden αναφέρει ότι οι σχετικές διατάξεις του Wet op de Omzetbelasting 1968² (Ολλανδικός νόμος περί φόρου κύκλου εργασιών, στο εξής: νόμος), συγκεκριμένα, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 7, παράγραφος 1, και 11, παράγραφος 1, σημείο j, στοιχείο i, που αφορούν, αντιστοίχως, την έννοια του επιχειρηματία και της χορηγήσεως πιστώσεως πρέπει «μετά την από 1ης Ιανουαρίου 1979 προσαρμογή του νόμου προς την έκτη οδηγία», να ερμηνευθούν κατά «την ίδια έννοια με τους αντίστοιχους όρους» των άρθρων 4, 13, μέρος Β, και 17 της οδηγίας.

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

8. Την αιτία της ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου διαδικασίας αποτέλεσε μια διορθωτική πράξη βεβαιώσεως του ΦΠΑ της Harnas & Helm, μιας ετερόρρυθμης εταιρίας (een commanditaire vennootschap), με έδρα το Άμστερνταμ, η οποία είναι η αναιρεσείουσα της κύριας δίκης, για ποσό 124 517 ολλανδικών φιορινίων (HFL) και για την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 1987 μέχρι 1ης Μαρτίου 1991 (στο εξής: σχετική περίοδος). Αυτή η διορθωτική πράξη επιβεβαιώθηκε, αρχικώς, κατόπιν της διοικητικής ενστάσεως της Harnas & Helm (στο εξής: αναιρεσείουσα), από την αρμόδια φορολογική αρχή, της οποίας η απόφαση επικυρώθηκε εν συνεχεία κατ' έφεση από το Gerechtshof te Amsterdam με απόφαση της 2ας Μαρτίου 1994. Στη συνέχεια, η αναιρεσείουσα άσκησε αναίρεση επί νομικού ζητήματος κατά της σχετικής αποφάσεως ενώπιον του Hoge Raad der Nederlanden (στο εξής: εθνικό δικαστήριο). Το εθνικό δικαστήριο περιγράφει ως εξής τα αποτελούμενα τη βάση της αιτήσεως αναίρεσεως πραγματικά περιστατικά:

9. Η αναιρεσείουσα ήταν κάτοχος, κατά τη σχετική περίοδο, μετοχών και ομολογιών που είχαν εκδοθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και στον Καναδά και των οποίων η αξία κατά τα τέλη της περιόδου αυτής, ανερχόταν περίπου σε 130 000 000 δολάρια ΗΠΑ (US\$) και για τις οποίες εισέπραττε, αντιστοίχως, μερίσματα και τόκους. Το 1984 η αναιρεσείουσα χορήγησε έντοκο δάνειο ποσού που δεν διευκρινίζεται στην επιχείρηση All American Metals. Το δάνειο αυτό εξοφλήθηκε στις 16 Απριλίου 1987. Την 1η Ιουλίου 1992, η αναιρεσείουσα δάνεισε 50 000 δολάρια Καναδά (C\$) στην Opticast International Corporation. Στη φορολογική της δήλωση, η αναιρεσείουσα επεδίωξε να εκπέσει τον φόρο κύκλου

2 — Staatsblad 1968, σ. 329.

εργασιών που της είχε χρωθεί³. Όμως, οι φορολογικές αρχές είχαν την άποψη ότι, από 17ης Απριλίου 1987, η αναιρεσείουσα δεν μπορούσε πλέον να θεωρείται ως επιχειρηματίας κατά την έννοια του άρθρου 7 του νόμου και, κατά συνέπεια, εξέδωσαν σχετική πράξη βεβαιώσεως για τον ΦΠΑ που η αναιρεσείουσα είχε εκπέσει κατά τη σχετική περίοδο και ο οποίος ανερχόταν στο ποσό των 124 517 HFL.

10. Κατά την εκδίκαση της σχετικής προσφυγής, το *Gerechtshof te Amsterdam* διαπίστωσε ότι οι ασκούμενες από την προσφεύγουσα δραστηριότητες συμπεριελάμβαναν, κατά την σχετική περίοδο, την κατοχή μετοχών και ομολογιών που είχαν εκδοθεί από δημόσιους οργανισμούς και επιχειρήσεις εγκατεστημένες στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και στον Καναδά⁴. Το εν λόγω δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, σύμφωνα με τις κρατούσες αντιλήψεις περί εταιριών, η απόκτηση ομολογιών δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ως παροχή πιστώσεως, όσο και αν η έκδοση ομολογιακού δανείου κάλυπτε τις ταμειακές ανάγκες του οφειλέτη, εφόσον, πρώτον, ο οφειλέτης, επιλέγοντας τη μέθοδο του ομολογιακού δανείου, αποσκοπεί στη δημιουργία τίτλου ικανού να ελκύσει το ενδιαφέρον της χρηματοπιστωτικής αγοράς όσον αφορά έναν ευρύτατο κύκλο προσώπων, διευκολύνοντας κάθε δυναμικώς ενδιαφερόμενο να τοποθετήσει και επανατοποθετήσει με

ευκολία το χρήμα του οποτεδήποτε το επιθυμεί, υπό περιστάσεις όπου ο κίνδυνος κατανέμεται, και, δεύτερον, είναι αδιάφορο αν οι ομολογίες αποκτώνται μέσω εγγραφής στο δάνειο ή όπως συνέβη εν προκειμένω μέσω αγοράς στο χρηματιστήριο.

11. Το ίδιο δικαστήριο αποφάνθηκε περαιτέρω ότι, υπό το φως της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Polysar Investments Netherlands*⁵, η απλή απόκτηση και κατοχή ομολογιών δεν μπορεί να θεωρηθεί ως οικονομική δραστηριότητα ή ως εκμετάλλευση αγαθού με σκοπό αντλήσεως εσόδων διαρκούς χαρακτήρα, και τούτο για τον λόγο ότι οι τόκοι που αποτελούν το προϊόν της ομολογίας απορρέουν από την κυριότητα και μόνο αυτής. Το εν λόγω δικαστήριο κατέληξε στην κρίση ότι κατά τη διάρκεια της σχετικής περιόδου, η αναιρεσείουσα δεν ασκούσε οικονομικές δραστηριότητες κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας και, επομένως, δεν μπορούσε να θεωρηθεί ως φορολογούμενο πρόσωπο, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, ή ως επιχειρηματίας, κατά το άρθρο 7 του νόμου.

12. Κατά την αναίρεση που άσκησε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, η αναιρεσείουσα αμφισβήτησε την κρίση ότι η απόκτηση ομολογιών δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως χορήγηση πιστώσεως. Μολονότι ισχυρίστηκε ότι ούτε ο νόμος ούτε η έκτη οδηγία περιλαμβάνουν οποιαδήποτε ρητή διάταξη σχετικά με τη χορήγηση πιστώσεως, υποστήριξε ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4 του διατάγματος 282-15703

3 — Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο δικηγόρος της Ολλανδικής Κυβερνήσεως πληροφόρησε το Δικαστήριο ότι, βάσει των στοιχείων που διέθετε η κυβέρνηση, τα ποσά που είχε επενδύσει η αναιρεσείουσα προέρχονταν από την περιουσία της και όχι από τρίτους. Ωστόσο, η αναιρεσείουσα δεν πραγματοποίησε η ίδια τις επενδύσεις της, αλλά τις ανέθετε σε μια επιχείρηση που ήταν ειδικευμένη στη διαχείριση περιουσιών. Καθώς φαίνεται, αυτά ακριβώς τα τιμολόγια που εξέδωσε η διαχειρίζουσα περιουσίες εταιρία για τις επαγγελματικές της υπηρεσίες αφορά ο επίδικος προκαταβληθείς ΦΠΑ.

4 — [Η υποσημείωση αυτή αφορά μόνο το αγγλικό κείμενο των παρούσων προτάσεων]

5 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Ιουνίου 1991, υπόθεση C-60/90 (Συλλογή 1991 σ. I-3111) (στο εξής: *Polysar*).

του Staatsecretaris van Financiën της 9ης Νοεμβρίου 1982⁶, οι τόκοι από ομολογίες που αποτελούν μέρος του προσωπικού χαρτοφυλακίου ενός επενδυτή πρέπει, αντίθετα με τα μερίσματα εκ μετοχών, να θεωρούνται, ενόψει του ΦΠΑ, ως αντιπαροχή. Επιπλέον, η αναιρεσεύουσα διατείνεται ότι οι δραστηριότητές της, θεωρούμενες συνολικώς, είναι οικονομικής φύσεως και συνίστανται στην εκμετάλλευση, επί μονίμου βάσεως, διαφόρων περιουσιακών στοιχείων, και ότι οι υπηρεσίες που παρέχει περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη χορήγηση πιστώσεων.

άρθρου 13, μέρος Β, στοιχείο δ', σημείο 1 ή 5, της έκτης οδηγίας, οι οποίες, εφόσον αφορούν ομολογίες που έχουν εκδοθεί από Οργανισμό εγκατεστημένο εκτός της Κοινότητας, παρέχουν σύμφωνα με το άρθρο 17, παράγραφος 3, στην αρχή, και στοιχείο γ' της έκτης οδηγίας, δικαίωμα εκπτώσεως του φόρου που έχει προκαταβληθεί επί της κατοχής και διαχειρίσεως των ομολογιών;

13. Κρίνοντας ότι τα άρθρα 4, 13, μέρος Β, και 17 της έκτης οδηγίας είναι κρίσιμα για την έκδοση της αποφάσεώς του επί της αναιρέσεως, το εθνικό δικαστήριο αποφάσισε, με διάταξη που πρωτοκολλήθηκε στο Δικαστήριο στις 17 Μαρτίου 1995, να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει η απλή κτήση κυριότητας και η κατοχή ομολογιών — ενοχικών αξιώσεων ενσωματωμένων σε μεταβιβάσιμους τίτλους — που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για καμιά άλλη επιχειρηματική δραστηριότητα και ο προσπορισμός εσόδων απ' αυτές να θεωρηθούν ως οικονομικές δραστηριότητες κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας;

2) Πρέπει τότε, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, οι δραστηριότητες αυτές να χαρακτηρισθούν ως πράξεις, κατά την έννοια του

3) Μπορεί τότε, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα, και οσάκις ο υποκείμενος στον φόρο ασκεί τις μνημονευόμενες στα προηγούμενα ερωτήματα δραστηριότητες και κατέχει, εξάλλου, μετοχές οι οποίες, ενόψει της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 22ας Ιουνίου 1993, C-333/91, *Sofitam*⁷, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του φόρου κύκλου εργασιών, ο προκαταβληθείς φόρος που καταλογίστηκε σ' αυτόν τον υποκείμενο στον φόρο να εκπέσει πλήρως ή αποκλείεται από την έκπτωση ο προκαταβληθείς φόρος που αφορά την κατοχή μετοχών;

4) Σε περίπτωση που δοθεί στο προηγούμενο ερώτημα απάντηση κατά την έννοια αυτή, βάσει ποίου κριτηρίου πρέπει τότε να υπολογισθεί το ποσό που αποκλείεται από την έκπτωση;»

6 — Vakstudie Nicuws 1982, σ. 2281.

7 — Συλλογή 1993, σ. I-3513.

II — Οι υποβληθείσες στο Δικαστήριο παρατηρήσεις

14. Γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις υπέβαλαν στο Δικαστήριο το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Γαλλική Δημοκρατία και η Επιτροπή.

III — Ανάλυση

15. Στο πρώτο ερώτημα το εθνικό δικαστήριο εντοπίζει καίρια το βασικό εν προκειμένω ζήτημα στο αν η απλή απόκτηση και κατοχή μετοχών προς άντληση εξ αυτών εισοδήματος αποτελεί οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια της έκτης οδηγίας. Σε περίπτωση που δοθεί στο ερώτημα αυτό καταφατική απάντηση, είναι ανάγκη να κριθεί εάν γεννάται εν προκειμένω δικαίωμα εκπτώσεως (ερώτημα 2) και, εφόσον γεννάται, εάν το δικαίωμα αυτό επηρεάζεται από εισόδημα εκ της κατοχής μετοχών ασχέτων με την άσκηση κάποιας οικονομικής δραστηριότητας (ερωτήματα 3 και 4). Σε περίπτωση που οι δραστηριότητες της αναιρεσείουσας κατά τη σχετική περίοδο δεν θεωρηθούν ως οικονομικές ενόψει του ΦΠΑ, τότε δεν εμπύπτουν στο πεδίο εφαρμογής της έκτης οδηγίας και δεν τίθεται ζήτημα δικαιώματος εκπτώσεως.

A — Επί του πρώτου ερωτήματος

i) Περίληψη των υποβληθεισών στο Δικαστήριο παρατηρήσεων

16. Οι Κάτω Χώρες και η Επιτροπή υποστηρίζουν την άποψη που υιοθέτησε στην κύρια δίκη το *Gerechtshof te Amsterdam*. Ισχυρίζονται ότι η δραστηριότητα της αποκτήσεως και κατοχής ομολογίων δεν μπορεί να θεωρηθεί ως οικονομική κατά την έννοια της έκτης οδηγίας δραστηριότητα κατά τη γνώμη τους, η δραστηριότητα αυτή είναι ανάλογη προς αυτήν της αποκτήσεως και κατοχής μετοχών, για την οποία Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση *Polysar*, ότι δεν αποτελεί, καθ' εαυτή, οικονομική δραστηριότητα. Κατά τη γνώμη τους, η λήψη τόκων, σε αντιδιαστολή με τα μερίσματα, δεν διαφοροποιεί την εν λόγω δραστηριότητα απ' αυτήν του μετόχου, εφόσον οι λαμβανόμενοι τόκοι, όπως ακριβώς και τα μερίσματα, προκύπτουν απλώς από την κυριότητα των ομολογίων. Εξάλλου, αντίθετα προς το εισόδημα που προκύπτει από την κυριότητα ενσωμάτων αγαθών, που απορρέει από την ενεργό εκμετάλλευση τέτοιων αγαθών, όπως στην υπόθεση *Van Tiem*⁸, ο κάτοχος ομολογίων μπορεί να αντλεί παθητικώς εισόδημα αποκλειστικά και μόνο λόγω της κυριότητας ομολογίων.

17. Οι Κάτω Χώρες υποστηρίζουν ότι η απόκτηση και κατοχή ομολογίων πρέπει

⁸ — Απόφαση του Δικαστηρίου της 4ης Δεκεμβρίου 1990, υπόθεση C-186/89, (Συλλογή 1990, σ. I-4363).

να θεωρηθεί ως μορφή επενδύσεως έχουσα σαφώς τον χαρακτήρα διαχειρίσεως προσαπικής περιουσίας. Η κατοχή ορισμένων επενδύσεων υπό τη μορφή χρεωγράφων δεν μπορεί, από οικονομική άποψη, να θεωρηθεί ως χορήγηση πιστώσεως. Όταν ένα χρηματοδοτικό ίδρυμα δανείζει χρήματα σ' έναν πελάτη του, παρέχει υπηρεσία· τέτοια υπηρεσία δεν παρέχεται κατά την απόκτηση ομολογιών· ο κάτοχος ομολογιών παίζει τον ρόλο αγοραστή έναντι του προσώπου που τις εκδίδει.

19. Επικουρικώς, η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι αν ο κάτοχος ομολογιών πληροί το κριτήριο της «συμμετοχής» που διατύπωσε το Δικαστήριο με την απόφαση Polysar, τότε οι δραστηριότητές του θα πρέπει να χαρακτηρισθούν ως οικονομικές κατά την έννοια της έκτης οδηγίας και ο κάτοχος, ως φορολογούμενος, θα υπόκειται στον ΦΠΑ για όλα τα έσοδα που προέρχονται από αυτή την κατοχή. Εφόσον συμβαίνει κάτι τέτοιο, η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η δραστηριότητα της εταιρίας holding πρέπει να χαρακτηριωθεί είτε ως χορήγηση πιστώσεως κατά την έννοια του άρθρου 13, μέρος Β, στοιχείο δ', σημείο 1, είτε ως εργασία που αφορά ομολογίες, εμπόπτουσα στο άρθρο 13, μέρος Β, στοιχείο δ', σημείο 5.

18. Σχετικά με την κρίση που διατύπωσε το Δικαστήριο, επίσης με την απόφαση Polysar, ότι δηλαδή οσάκις η συμμετοχή «συνοδεύεται με άμεση ή έμμεση ανάμειξη στη διαχείριση των εταιριών όπου πραγματοποιείται η συμμετοχή»⁹ αποτελεί οικονομική δραστηριότητα, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, σε αντίθεση με τους περισσότερους τύπους μετοχών, η ομολογία δεν παρέχει δικαίωμα ελέγχου ή ψήφου εντός της επιχειρήσεως που την εκδίδει και, επομένως, το απλό γεγονός της κατοχής ομολογιών δεν μπορεί, κατά μείζονα λόγο, να αποτελέσει οικονομική δραστηριότητα. Επιπλέον, η Επιτροπή διατείνεται ότι η κατοχή ομολογιών θα πρέπει να συσχετίζεται προς την κατοχή μετοχών και όχι προς τη χορήγηση πιστώσεως, διότι το άρθρο 13, μέρος Β, στοιχείο δ', της έκτης οδηγίας ρητώς κατατάσσει μαζί τις δύο πρώτες δραστηριότητες στο σημείο 5¹⁰, ενώ η τελευταία μνημονεύεται χωριστά στην παράγραφο 1¹¹.

20. Η Γαλλία, αναφερόμενη, ειδικότερα, στην απόφαση Van Tiem, η οποία αφορούσε την εκμετάλλευση ακινήτου (συγκεκριμένα την παροχή δικαιώματος ανεγέρσεως οικοδομής επί τμήματος οικοπέδου προς οικοδόμηση), υποστηρίζει ότι η απόκτηση και κατοχή ομολογιών καθώς και η λήψη εξ αυτών εισοδήματος πρέπει να θεωρούνται ως οικονομική δραστηριότητα στο πλαίσιο του κοινοτικού συστήματος ΦΠΑ. Πράγματι, η Γαλλία υποστηρίζει ότι ο προεγγεγραμμένος σε μια ομολογία καθίσταται κύριος αλου αγαθού το οποίο εκμεταλλεύεται λαμβάνοντας τακτικό εισόδημα έναντι του κεφαλαίου που αντιπροσωπεύει η ομολογία και το οποίο έχει στην πραγματικότητα δανείσει στον εκδότη της· το άρθρο 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας δεν κάνει διάκριση μεταξύ εκμεταλλεύσεως ενσωμάτων και εκμεταλλεύσεως άλλων αγαθών.

9 — Σκέψη 14 της αποφάσεως.

10 — [Η υποσημείωση αφορά μόνο το αγγλικό κείμενο των παρούσων προτάσεων].

11 — Το κείμενο των σημείων 1 και 5 έχει παρατεθεί στην παράγραφο 4 των παρούσων προτάσεων.

21. Μολονότι η Γαλλική Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι το Δικαστήριο, με την από-

φαση Polysar, έκρινε ότι μία παραπλήσια δραστηριότητα — η απλή απόκτηση και κατοχή μετοχών — δεν αποτελεί οικονομική δραστηριότητα, υποστηρίζει ότι ο μόνιμος χαρακτήρας του εισοδήματος που απορρέει από την κατοχή ομολογίας διαφοροποιεί το εν λόγω εισόδημα από αυτό που απορρέει από την κατοχή μετοχών. Η εν λόγω κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η αγορά και κατοχή ομολογιών περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσίας παρόμοιας προς τον δανεισμό χρήματος, δραστηριότητα την οποία, καθώς φαίνεται, ασκεί επίσης η αναιρεσείουσα¹².

ii) Εξέταση του πρώτου ερωτήματος

22. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο δικηγόρος της Γαλλικής Κυβερνήσεως υποστήριξε, επικουρικώς, ότι σε περίπτωση που το Δικαστήριο ερμηνεύσει το άρθρο 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας ως αποκλείον την απλή απόκτηση και κατοχή ομολογιών από την έννοια της «οικονομικής δραστηριότητας», ο αποκλεισμός αυτός δεν θα πρέπει να στηριχθεί στο κριτήριο της «ανάμειξης» που διατυπώθηκε με την απόφαση Polysar. Εφόσον οι ομολογίες δεν παρέχουν κατά κανόνα, ως εκ της φύσεώς τους, κανένα δικαίωμα συμμετοχής στην διαχείριση του εκδότη, η εφαρμογή αυτού του κριτηρίου θα ήταν, κατ' αυτήν, άστοχη.

23. Πρέπει να υπομνησθεί, πρώτον, ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το

12 — Η διαφορετική αντιμετώπιση που το άρθρο 13, μέρος Β, στοιχείο δ', σημείο 1 και 5, επιφυλάσσει στις πράξεις που περιλαμβάνουν τη χορήγηση πιστώσεων και αυτές που αφορούν ομολογίες είναι, όπως υποστηρίζει η Γαλλική Κυβέρνηση, άνευ σημασίας, εφόσον σκοπός της διατάξεως αυτής είναι απλώς η απαρίθμηση των απαλλασσομένων του ΦΠΑ πράξεων.

άρθρο 4 της έκτης οδηγίας δημιουργεί «εξαιρετικά ευρύ πεδίο εφαρμογής στον φόρο προστιθεμένης αξίας, περιλαμβάνοντας όλες τις φάσεις της παραγωγής, της διανομής και της παροχής υπηρεσιών»¹³. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι είναι δυνατόν να αποτελούν οικονομική δραστηριότητα ακόμα και προπαρασκευαστικές μελλοντικής εκμεταλλεύσεως μιας ιδιοκτησίας πράξεις¹⁴. Περαιτέρω, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι «η έννοια “εκμετάλλευση” αναφέρεται (...) σε όλες τις πράξεις, ανεξάρτητα από τη νομική τους μορφή, που αποσκοπούν στην άντληση από το συγκεκριμένο αγαθό εισοδημάτων διαρκούς χαρακτήρα»¹⁵. Προσωπικώς συμμερίζομαι την άποψη που εξέφρασε ο γενικός εισαγγελέας VerLoren van Themaat σε σχέση με την έννοια του φορολογουμένου κατά το άρθρο 4 της δεύτερης οδηγίας του Συμβουλίου¹⁶, δηλαδή ότι για τον προσδιορισμό του τι αποτελεί οικονομική δραστηριότητα «εκείνο που έχει σημασία δεν είναι ο σκοπός, αλλά η φύση των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων»¹⁷.

24. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίδεται μάλλον στο οικονομικό και εμπορικό περιεχόμενο των πράξεων που φέρονται ότι αποτελούν οικονομική δραστηριότητα παρά στον τυπικό δημοσιονομικό ή εμπορικό

13 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση Van Tiem, σκέψη 17.

14 — Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1985, υπόθεση 268/83, Rompelman (Συλλογή 1985, σ. 653), όπου το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η απόκτηση ενοχικού δικαιώματος μελλοντικής μεταβίβασης δύο τμημάτων ακινήτου του τύπου «αβουσας επιδείξεων» που δεν έχει εστί ανεγερθεί, καθώς και δικαιώματος χρήσεως επί του παρακείμενου ακάλυπτου χώρου, με πρόθεση μεταγενέστερης εκμισθώσεώς του σε επιχειρηματίες, είναι δυνατόν να αποτελεί οικονομική δραστηριότητα.

15 — Απόφαση Van Tiem, σκέψη 18.

16 — Οδηγία 67/228/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 11ης Απριλίου 1967, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — Διάρφωση και κανόνες εφαρμογής του κοινού συστήματος φόρου προστιθεμένης αξίας (ΕΕ ειδ. έκδ., 09/001, σ. 5).

17 — Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 1ης Απριλίου 1982, υπόθεση 89/81, Staatssecretaris van Financiën κατά Hong Kong Trade (Συλλογή 1982, σ. 1277, ειδικότερα σ. 1293) (η υπογράμμιση από το πρωτότυπο).

χαρακτηρισμό τους (δηλαδή, εν προκειμένω, απόκτηση και κατοχή ομολογιών ή μετοχών). Εξ αυτού έπεται, κατά τη γνώμη μου, ότι ένα πρόσωπο το οποίο, όπως η αναιρεσείουσα, πραγματοποιεί πράξεις επί ομολογιών τότε μόνο μπορεί να θεωρηθεί ως ασκούν οικονομική δραστηριότητα, εφόσον επιδιώκει επαγγελματικούς ή εμπορικούς σκοπούς· πρὸς τούτο, πρέπει το εν λόγω πρόσωπο να παρέχει υπηρεσίες στους πελάτες του και όχι να είναι απλώς καταναλωτής υπηρεσιών.

25. Είναι αξιοσημείωτο ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση Rompleman, δέχθηκε μεν ότι η δηλωθείσα πρόθεση εκμισθώσεως μελλοντικού αγαθού «αρκεί ώστε να θεωρηθεί ότι το κτηθέν αγαθό προορίζεται να χρησιμοποιηθεί για οικονομική δραστηριότητα η οποία υπόκειται σε φορολογία», τόνισε όμως «ότι ο ζητών την έκπτωση του ΦΠΑ υποχρεούται να αποδείξει ότι συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις για να τύχει αυτής της εκπτώσεως και ιδίως ότι ικανοποιεί τα κριτήρια για να θεωρηθεί υποκείμενος στον φόρο»¹⁸. Το Δικαστήριο συνέχισε:

«Κατά συνέπεια, το άρθρο 4 δεν έρχεται σε αντίθεση με την απαίτηση των φορολογικών αρχών να επιβεβαιώνεται η δηλωθείσα πρόθεση από αντικειμενικά στοιχεία όπως η καταλληλότητα των σχεδιαζόμενων χώρων ειδικά για εμπορική εκμετάλλευσή.»¹⁹

18 — Σκέψη 24 της αποφάσεως.

19 — Όπ.π. (η υπογράμμιση είναι δική μου).

26. Στην υπόθεση Polysar το Δικαστήριο ασχολήθηκε με τον ισχυρισμό μιας εταιρίας holding ότι τα μερίσματα που της απέφερε η κατοχή μετοχών έπρεπε να θεωρηθούν, για τον σκοπό του ΦΠΑ, ως προερχόμενα από την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας. Υπενθυμίζοντας την κρίση του στην υπόθεση Van Tiem σχετικά με το ευρύ πεδίο του ΦΠΑ, το Δικαστήριο έκρινε ότι «από τη νομολογία αυτή δεν προκύπτει ότι η απόκτηση και μόνο της κατοχής απλώς εταιρικών μεριδίων πρέπει να θεωρείται ως οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια της έκτης οδηγίας που παρέχει σ' αυτόν ο οποίος προβαίνει σ' αυτήν την ιδιότητα του υποκείμενου στον φόρο»²⁰. Το Δικαστήριο διασαφήνισε αυτή την ερμηνεία του πεδίου εφαρμογής της αρχής που διατύπωσε με την απόφαση Van Tiem ως εξής:

«Πράγματι, η απλή οικονομική συμμετοχή σε άλλες επιχειρήσεις δεν αποτελεί εκμετάλλευση αγαθού προς σκοπό αντλήσεως εσόδων διαρκούς χαρακτήρα, επειδή το ενδεχόμενο μέρισμα, καρπός αυτής της συμμετοχής, απορρέει απλώς από την κυριότητα επί του αγαθού».²¹

Όμως, το Δικαστήριο δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο η κατοχή μετοχών και εταιρικών μεριδίων να αποτελεί οικονομική δραστηριότητα «(...) όταν η συμμετοχή συνοδεύεται με άμεση ή έμμεση ανάμειξη στη διαχείριση των εταιριών με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων που έχει ο συμμετέχων

20 — Απόφαση Polysar, σκέψη 13.

21 — Όπ.π. (η υπογράμμιση είναι δική μου).

υπό την ιδιότητά του ως μετόχου ή εται-
ρου»²².

27. Το Δικαστήριο επηρεάστηκε σαφώς από την άποψη του γενικού εισαγγελέα Van Geven, ο οποίος παρατήρησε στις προτάσεις του ότι τόσο η απόφαση Kompelman όσο και η απόφαση Van Tien «δεν αφορούσαν απλώς μια επένδυση, με άλλα λόγια την απόκτηση ενός αγαθού (...) επειδή το αποκτηθέν αγαθό είχε στη συνέχεια τεθεί στη διάθεση ενός τρίτου αντι αντιπαροχής»²³. Ο γενικός εισαγγελέας έκανε διάκριση μεταξύ, αφενός, της αποκτήσεως αγαθού και, αφετέρου, της θέσεώς του στη διάθεση άλλου, προκειμένου να προσδιορίσει αν τέτοιο αγαθό είχε αποτελέσει το αντικείμενο εκμεταλλεύσεως:

«Η απόκτηση και μόνο ενός μεριδίου συμμετοχής σε μια εταιρία δεν συνεπάγεται μια τέτοιου είδους διάθεση. Τα μερίσματα που ενδεχομένως θα καταβληθούν αργότερα, δεν μπορούν, επομένως, να θεωρηθούν ως “έσοδα διαρκούς χαρακτήρος” που αντλούνται από την “εκμετάλλευση”. αποτελούν απλώς τους καρπούς που θα αποκτήσει ενδεχομένως ο κύριος ενός αγαθού και οι οποίοι προκύπτουν από την απλή κατοχή του αγαθού.»²⁴

Ο γενικός εισαγγελέας πρόσθεσε ότι οποιαδήποτε άλλη εκτίμηση θα είχε ως αποτέ-

λεσμα «κάθε μέτοχος ή ομολογιούχος» να πρέπει να θεωρηθεί ως υποκείμενος στον φόρο, και ότι η κατάσταση θα ήταν διαφορετική μόνο εάν οι εν λόγω δραστηριότητες:

«(...) βάλουν πέραν των δραστηριοτήτων ενός απλού επενδυτή στο πλαίσιο μιας συνήθους διαχειρίσεως περιουσιακών στοιχείων, π.χ. όταν μια εταιρία αγοράζει και πωλεί συστηματικά μετοχές με τον σκοπό αποκομίσεως κέρδους από τις συναλλαγές. Σε μία τέτοια περίπτωση, οι κατ’ επανάληψη διενεργούμενες πράξεις αγοράς και πωλήσεως μπορούν να θεωρηθούν ως οικονομικές δραστηριότητες.»²⁵

28. Στις παρατηρήσεις της, η Γαλλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ της αποκτήσεως και της εκμεταλλεύσεως μετοχών δεν πρέπει να εφαρμόζεται και στις ομολογίες. Κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της Γαλλικής Κυβερνήσεως υποστήριξε ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας ούτε κάνει διάκριση μεταξύ εκμεταλλεύσεως ενσωμάτων και εκμεταλλεύσεως αλων αγαθών ούτε απαιτεί την εκμετάλλευση του αγαθού ως προϋπόθεση για τον χαρακτηρισμό της επ’ αυτού κυριότητας ως οικονομικής δραστηριότητας. Επισήμανε ότι η απλή κατοχή κεφαλαίων δεν δημιουργεί αυθορμήτως εισόδημα· τούτο συμβαίνει μόνον όταν λαμβάνονται και εφαρμόζονται αποφάσεις σχετικά με την επωφελέστερη χρησιμοποίηση των κεφαλαίων.

22 — Απόφαση Polysar, σκέψη 14.

23 — Προτάσεις στην υπόθεση Polysar (Συλλογή 1991, σ. I-3111, ειδικότερα σ. I-3125).

24 — Όπ.π.

25 — Όπ.π. (η υπογράμμιση είναι δική μου).

29. Η ίδια η φύση των πολυαριθμών τύπων αύλων αγαθών και η ποικιλία των τρόπων με τους οποίους μπορεί να γίνεται η εκμετάλλευσή τους καθιστά δυσχερείς τις απευθείας συγκρίσεις με τις ουσιαστικές συνέπειες της εκμεταλλεύσεως ενσωμάτων αγαθών. Η υλική χροιά των αποτελεσμάτων της αγοράς ενός οικοπέδου και η παροχή σε τρίτο εμπραγμάτου δικαιώματος επί του οικοπέδου αυτού, όπως συνέβη στην υπόθεση Van Tiem, είναι αναμφισβήτητη, ενώ τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων ενός προσώπου το οποίο, π.χ., απλώς αγοράζει και κατέχει ομολογίες, στην πραγματικότητα, αντικατοπτρίζονται μόνο στα αριθμητικά στοιχεία που εμφανίζονται στους αντίστοιχους τραπεζικούς λογαριασμούς του αγοραστή και του εκδότη των ομολογιών. Παρ' όλα αυτά, δεν νομίζω ότι θα πρέπει η διαφορά, αυτή καθ' εαυτή, να αποκλείει τις δραστηριότητες ενός προσώπου το οποίο πραγματοποιεί πράξεις επί ομολογιών, όπως και αυτές του διαπραγματευομένου μετοχές, από του να αποτελούν οικονομικές, κατά την έννοια της έκτης οδηγίας, δραστηριότητες.

30. Δεν νομίζω ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση Polysar, ερμήνευσε την έννοια της εκμεταλλεύσεως αλου αγαθού στενότερα από ό,τι είχε προηγουμένως ερμηνεύσει την αντίστοιχη έννοια της εκμεταλλεύσεως ενσωμάτου αγαθού, με τις αποφάσεις Rompleman και Van Tiem. Η γνώμη μου είναι ότι το Δικαστήριο αποφάνθηκε απλώς ότι η απόκτηση μετοχών και εταιρικών μεριδίων, που, ως εκ της φύσεώς της, συνεπάγεται τη δυνατότητα αποκτήσεως μερισμάτων, δεν μπορεί να θεωρηθεί, αυτή καθ' εαυτή, ως οικονομική εκμετάλλευση κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας· με άλλα λόγια, μολονότι η εισπραχθείς μερίσματα ελάχιστα διαφέρει, από οικονομική άποψη, της εισπράξεως μισθώματος από έναν μισθωτή, η οικονο-

μική φύση των υποκειμένων δραστηριοτήτων που παράγουν τέτοιες εισπράξεις είναι διαφορετική.

31. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται, κατά τη γνώμη μου, από την επακολογηθείσα απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Sofitam. Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι μια εταιρία χαρτοφυλακίου η οποία απλώς κατέχει μετοχές άλλων επιχειρήσεων δεν μπορεί να θεωρηθεί ως φορολογούμενος κατά την έννοια του ΦΠΑ διότι «η απλή οικονομική συμμετοχή σε άλλες επιχειρήσεις δεν αποτελεί οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια της έκτης οδηγίας»²⁶. Η γνώμη μου είναι ότι το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε ότι η απόκτηση μετοχών δεν αποτελεί, εξ ορισμού, οικονομική δραστηριότητα υπό την έννοια ότι δεν έχει σχέση είτε, γενικώς, με την οικονομία, είτε, ειδικότερα, με την άσκηση εμπορίας. Αντιθέτως, νομίζω ότι το Δικαστήριο εννοούσε ότι η απλή πράξη της αποκτήσεως και της κυριότητας μετοχών δεν συνδέεται επαρκώς με την άσκηση εμπορίας ώστε να αποτελεί οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια της έκτης οδηγίας.

32. Η Γαλλική Κυβέρνηση επιχειρεί να κάνει διάκριση μεταξύ των δραστηριοτήτων της αποκτήσεως και κατοχής μετοχών και της αποκτήσεως και κατοχής ομολογιών. Νομίζω ότι μια τέτοια διάκριση δεν είναι ούτε λογική ούτε πρόσφορη. Η κατάταξη, ενόψει του ΦΠΑ, των δραστηριοτήτων

26 — Απόφαση Sofitam, σκέψη 12 (η υπογράμμιση είναι δική μου).

ενός ιδιώτη επενδυτή ή των πράξεων ενός προσώπου το οποίο ασκεί ανάλογες δραστηριότητες δεν μπορεί να εξαρτάται μόνο από το είδος της επενδύσεως. Το πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού συστήματος ΦΠΑ δεν μπορεί να εξαρτάται από το συγκεκριμένο είδος επενδύσεως. Στις σύγχρονες χρηματοπιστωτικές αγορές υφίσταται μια απροσδιόριστη διαχωριστική γραμμή μεταξύ της κατοχής ορισμένων μετοχών και ορισμένων ομολογιών. Είναι δυνατό μερικές μετοχές να αποτελούν απλές συμμετοχές στα κέρδη μιας επιχειρήσεως. Υπάρχουν εξάλλου πολυάριθμα είδη συμμετοχής στα κέρδη των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο εταιριών. Μεταξύ των ειδών αυτών περιλαμβάνονται, π.χ., οι προτιμησιακές μετοχές με σταθερό επιτόκιο, οι οποίες είναι δυσχερές, στην πράξη, να διακριθούν από τους ομολογιακούς τίτλους. Είναι δυνατή η κατοχή ομολογιών και πολυαρίθμων τύπων μετατρέψιμων μετοχών ή τίτλων. Θα ήταν και δυσχερές και εξωπραγματική η διάκριση των δραστηριοτήτων, οι οποίες, κατ' ουσίαν, είναι αυτές ενός ιδιώτη επενδυτή, ανάλογα με το αν το χαρτοφυλάκιό του αποτελείται από καθαρούς ομολογιακούς τίτλους ή από κοινές μετοχές.

33. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή αναφέρθηκε στην πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Wellcome Trust²⁷. Στην υπόθεση εκείνη, ζητήθηκε, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο «να πληροφορήσει το εθνικό δικαστήριο σχετικά με το ζήτημα αν η έννοια των οικονομικών δραστηριοτήτων σύμφωνα με το νόημα του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας περιλαμβάνει και δραστηριότητα, όπως «(...) η αγορά και πώληση μετοχών και άλλων τίτλων από έναν trustee στο πλαίσιο της διαχειρίσεως της περιουσίας

ενός φιλανθρωπικού trust»²⁸. Το ίδρυμα Wellcome Trust, προσφεύγον, φορολογούμενο, στην κύρια δίκη, ισχυρίστηκε ότι, λόγω των επενδυτικών του δραστηριοτήτων και, ειδικότερα, λόγω της πώλησεως μετοχών του αξίας 288 εκατομμυρίων λιρών στερλινών στο Wellcome Foundation, η οποία, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας Lenz, «ήταν η μεγαλύτερη μη κρατική πώληση που πραγματοποιήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο»²⁹, έπρεπε να θεωρηθεί ότι άσκησε οικονομική δραστηριότητα. Το Trust παραδέχθηκε ότι οι επενδύσεις που γίνονται από «κοινούς επενδυτές δεν εμπότουν στο πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ», πλην όμως ισχυρίστηκε ότι το πράγμα διαφέρει όταν «ένας επενδυτής πραγματοποιεί τακτικά επενδύσεις με σκοπό την απόκτηση εισοδήματος ή την αύξηση του κεφαλαίου του», και ότι «είναι αδιάφορο αν ο σκοπός ή το αντικείμενο είναι η πραγματοποίηση επενδύσεως ή η άσκηση εμπορίας»³⁰. Το επιχείρημα αυτό δεν έγινε δεκτό από το Δικαστήριο.

34. Μολονότι το Δικαστήριο έκρινε ότι «το Trust δεν έχει στο Ηνωμένο Βασίλειο την ιδιότητα του επαγγελματία στον τομέα της διαπραγματεύσεως τίτλων», συνέχισε αποφαίνόμενο ότι «το γεγονός αυτό δεν αποκλείει κατ' ανάγκη ότι δραστηριότητα η οποία, όπως η επίμαχη της κύριας δίκης, συνίσταται στην απόκτηση και στη μεταβίβαση μετοχών και άλλων τίτλων μπορεί, ενδεχομένως, να χαρακτηρίζεται οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 4 της οδηγίας»³¹. Επισήμανε ότι κατά τη σχετική νομολογία³² «η άσκηση

28 — Σκέψη 21 της αποφάσεως.

29 — Παράγραφος 21 των προτάσεων στην υπόθεση Wellcome Trust.

30 — Βλ. σκέψεις 23 και 25 της αποφάσεως.

31 — Σκέψη 31 της αποφάσεως.

32 — Η αναφορά γίνεται στις υποθέσεις Polysar και Sofitam.

27 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Ιουνίου 1996, υπόθεση C-155/94 (Συλλογή 1996, σ. I-3013).

απλώς του δικαιώματος κυριότητας από τον φορέα του δικαιώματος δεν μπορεί, αυτή καθ' εαυτή, να θεωρηθεί ότι αποτελεί οικονομική δραστηριότητα»³³. Το Δικαστήριο δεν έκανε διάκριση μεταξύ της αποκτήσεως και πώλησεως χαρτοφυλακίων μετοχών· η άσκηση τέτοιων δραστηριοτήτων δεν μπορεί, αυτή καθ' εαυτή, να θεωρηθεί ως οικονομική κατά την έννοια της έκτης οδηγίας³⁴. Αναφερόμενο στην απόφαση Polysar, το Δικαστήριο οριοθέτησε την αρχή αυτή ως εξής:

«Βεβαίως, από το άρθρο 13B, περίπτωση δ', υποπερίπτωση 5, της οδηγίας προκύπτει ότι οι πράξεις που αφορούν μετοχές, μερίδια εταιριών ή ενώσεων, *ομολογίες* και άλλους τίτλους μπορούν να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ. Αυτό συμβαίνει ιδίως όταν τέτοιες πράξεις πραγματοποιούνται στο πλαίσιο *εμπορικής δραστηριότητας διαπραγματεύσεως τίτλων* ή για την άμεση ή έμμεση ανάμειξη στη διαχείριση των εταιριών στις οποίες αποκτάται συμμετοχή.»³⁵

35. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι σαφώς «τέτοιες δραστηριότητες ακριβώς απαγορεύονται στο Trust», εφόσον είναι τούτο υποχρεωμένο «να πράττει πάντα ότι είναι ευλόγως δυνατόν προκειμένου να μην επιδίδεται σε εμπορία» κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων του³⁶. Ο εκπρόσωπος της Γαλλικής Κυβερνήσεως ισχυρίστηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι η υιοθετηθείσα από το Δικαστήριο προσέγγιση

στην υπόθεση Wellcome Trust ήταν στην πραγματικότητα «μια ad hoc λύση» συνδεδεμένη με τις ειδικές περιστάσεις της υποθέσεως. Δεν μπορώ να δεχθώ την ερμηνεία αυτή. Ο γενικός εισαγγελέας Lenz, μολονότι δέχθηκε ότι το Trust «προσπαθεί να εξασφαλίσει τα μεγαλύτερα κατά το δυνατόν μερίσματα προκειμένου να μεγιστοποιήσει τα έσοδα που θα διατεθούν για το κύριο έργο του που είναι η προώθηση της ιατρικής έρευνας»³⁷, διασαφήνισε τη διάκριση που πρέπει να γίνεται, παρατηρώντας:

«Εντούτοις, αυτό δεν είναι ανάλογο προς τη δραστηριότητα του χρηματιστή που διαπραγματεύεται μετοχές. Ο χρηματιστής που διαπραγματεύεται μετοχές δεν ενδιαφέρεται πρωτίστως για την περιουσία που διαχειρίζεται· μάλλον προσπαθεί να κερδίσει από την πώληση και αγορά μετοχών, την ανάληψη επικίνδυνων επενδύσεων και την κερδοσκοπία. Δεν αποκτά μετοχές με κύριο σκοπό να εξασφαλίσει τα κατά το δυνατόν μεγαλύτερα μερίσματα, αλλά μάλλον να τις μεταπωλήσει στην υψηλότερη τιμή που μπορεί να εξασφαλίσει.»³⁸

Το Δικαστήριο συμμερίστηκε την άποψή του ότι οι συνιστάμενες στη διαχείριση χαρτοφυλακίου δραστηριότητες προσομοιάζουν με εκείνες ενός ιδιώτη διαχειριστή περιουσίας και ότι ένα τέτοιο πρόσωπο μπορεί να θεωρηθεί ότι ασκεί οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια της έκτης οδηγίας³⁹.

33 — Σκέψη 32 της αποφάσεως.

34 — Βλ. σκέψη 33 της αποφάσεως.

35 — Απόφαση Wellcome Trust, σκέψη 35 (η υπογράμμιση είναι δική μου).

36 — Όπ.π.

37 — Παράγραφος 19 των προτάσεων.

38 — Όπ.π.

39 — Βλ. σκέψη 36 της αποφάσεως και παράγραφο 19 των προτάσεων.

36. Η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Wellcome Trust υπαγορεύτηκε από τον αποκλειστικώς φιλανθρωπικό χαρακτήρα των δραστηριοτήτων του Trust. Οι καθιερωθείσες από το Δικαστήριο αρχές έχουν ευρύτερο περιεχόμενο. Πράγματι, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ειδική αναφορά του Δικαστηρίου σε «ομολογίες και άλλους τίτλους» διαλύει οποιαδήποτε εν προκειμένω αμφιβολία⁴⁰. Όμως, το Δικαστήριο, απαριθμώντας, μεταξύ άλλων, τις περιστάσεις υπό τις οποίες είναι δυνατόν ορισμένες πράξεις επί ομολογιών και άλλων τίτλων να υπόκεινται, κατ' αρχήν, στον ΦΠΑ, φρονίμως χρησιμοποίησε τη λέξη «ιδίως»⁴¹. Επομένως, δεν συμμερίζομαι την ανησυχία που υπόκειται του επικουρικού ισχυρισμού της Γαλλικής Κυβερνήσεως στην υπό κρίση υπόθεση, ότι δηλαδή, εν πάση περιπτώσει, η εφαρμογή επί των ομολογιών του κριτηρίου της αναμεξίσεως είναι απρόσφορη. Αν μια επιχείρηση όπως η αναιρεσείουσα, η οποία επιδίδεται στην απόκτηση και κατοχή ομολογιών, δεν περιορίζει τις δραστηριότητές της σε καθαρώς επενδυτικές δραστηριότητες, όπως αυτές που μπορεί να ασκεί οποιοσδήποτε ιδιώτης επενδυτής, αλλά τις ασκεί στο πλαίσιο μιας εμπορικής πράξεως διαπραγματεύσεως ομολογιών ή άλλης εμπορικής πράξεως, τότε, είναι σαφές ότι η επιχείρηση αυτή εκμεταλλεύεται οικονομικώς τα δικαιώματα κυριότητας επί αλου αγαθού που αρύεται από την κατοχή τέτοιων ομολογιών. Η ερμηνεία αυτή θα μπορούσε να διαλύσει ορισμένες από τις αμφιβολίες που εξέφρασε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ο εκπρόσωπος της Γαλλικής Κυβερνήσεως όσον αφορά πιθανές φορολογικές στρεβλώσεις, λόγω της διαφορετικής μεταχειρίσεως των δανείων υπό στενή έννοια και της αγοράς ομολογιών. Όταν μια τράπεζα δανείζει, είναι σαφές ότι ασκεί οικονομική δραστηριότητα· π.χ. η διάθεση στον

δανειζόμενο ενός ποσού έναντι αντιπαροχής. Τούτο ακριβώς συμβαίνει και στην περίπτωση του διαπραγματευομένου κάθε είδους ομολογίες ή τίτλους, στο πλαίσιο της ασκήσεως εμπορίας.

37. Όμως, βάσει των πραγματικών περιστατικών όπως αυτά περιγράφονται στην απόφαση περί παραπομπής καθώς και των στοιχείων που παρασχέθηκαν από την Ολλανδική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν φαίνεται ότι η αναιρεσείουσα ασκεί, εκτός ίσως περιστασιακώς, καμιά άλλη δραστηριότητα εκτός του ελέγχου της επενδύσεως, μέσω ενός επαγγελματία διαχειριστή περιουσίας στις υπηρεσίες του οποίου προσφεύγει, των ιδιωτικών κεφαλαίων που της παρέχουν οι εταίροι της. Τέτοιες δραστηριότητες μπορούν, κατά τη γνώμη μου, να εξομοιωθούν μόνο προς τη διαχείριση (για να μεταχειριστώ τους όρους που χρησιμοποίησε το Δικαστήριο στην απόφαση Wellcome Trust) «χαρτοφυλακίου επενδύσεων όπως ένας ιδιώτης επενδυτής»⁴².

38. Επιπλέον, ο εκπρόσωπος της Γαλλικής Κυβερνήσεως ισχυρίστηκε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η συλλογιστική που το Δικαστήριο ακολούθησε στην προσφάτως εκδοθείσα απόφασή του Régie Dauphinoise ισχύει και για την απόκτηση και κατοχή ομολογιών⁴³. Αξίζει να υπομνήσω τα ακριβή πραγματικά περιστατικά στην υπόθεση Régie Dauphinoise. Η Régie Dauphinoise (στο εξής: Régie) είχε ως κύρια δραστηριότητα τη διαχείριση ακινήτων, όπου, αφενός, ενεργούσε ως εντολοδόχος των ιδιοκτητών και, αφετέρου, ασκούσε καθήκοντα διαχειριστή της συνιδιοκτησίας.

40 — Βλ. σκέψη 35 της αποφάσεως που έχει προπαρατεθεί στην ανωτέρω παράγραφο 34.

41 — Σκέψη 35 της αποφάσεως (η υπογράμμιση είναι δική μου).

42 — Σκέψη 36 της αποφάσεως.

43 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Ιουλίου 1996, υπόθεση C-306/94 (Συλλογή 1996, σ. I-3695).

Στο πλαίσιο της δραστηριότητας αυτής ελάμβανε προκαταβολές που της εμπιστεύονταν οι ιδιοκτήτες των οποίων τα ακίνητα διαχειριζόταν. Οι προκαταβολές αυτές καταβάλλονταν σε τραπεζικό λογαριασμό της Régie, η οποία, στη συνέχεια, τις τοποθετούσε, για ίδιο λογαριασμό, σε χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Όμως, η Régie καθίστατο κύριος των κεφαλαίων που επένδυε, καίτοι είχε συμβατική υποχρέωση να επιστρέψει μεταγενέστερα τα σχετικά κεφάλαια. Η Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι το Δικαστήριο, με την απόφαση Régie Dauphinoise, αποφάνθηκε ότι, σε αντίθεση με την εισπραξη μερισμάτων, οι τόκοι που προέρχονται από τοποθετήσεις χρήματος δεν αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ, διότι οι τόκοι δεν προκύπτουν απλώς από κυριότητα των επενδεδυμένων κεφαλαίων, αλλ' αποτελούν την αντιστοίχηση της διαθέσεως κεφαλαίων σε τρίτους, οι οποίοι, στην υπόθεση εκείνη, ήσαν οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί μέσω των οποίων η Régie πραγματοποιούσε τις επενδύσεις της.

39. Το Δικαστήριο δέχθηκε ότι οι τοποθετήσεις της Régie μπορούσαν «να χαρακτηρισθούν ως παροχές υπηρεσιών προς τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς συνιστάμενων σε δανεισμό χρηματικού ποσού για ορισμένο χρόνο έναντι του οποίου καταβάλλεται η δέουσα αμοιβή υπό μορφή τόκων»⁴⁴ και, επιπλέον, ότι «αντιθέτως προς την εισπραξη μερισμάτων από εταιρία χαρτοφυλακίου (...) οι τόκοι που εισπράττει μια επιχείρηση διαχειρίσεως ακινήτων ως αμοιβή για τοποθετήσεις, πραγματοποιούμενες για ίδιο λογαριασμό, ποσών που καταβάλλουν οι ιδιοκτήτες ή οι μισθωτές δεν μπορούν να αποκλεισθούν από το πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ, εφόσον η καταβολή τόκων δεν προκύπτει από την απλή κυριότητα αγαθού, αλλά συνιστά αντάλλαγμα για τη διάθεση κεφαλαίου σε

τρίτον»⁴⁵. Παρ' όλα αυτά, το Δικαστήριο φρόντισε να κάνει διάκριση μεταξύ των δραστηριοτήτων μιας επιχειρήσεως όπως η Régie και των απλών «τοποθετήσεων σε τράπεζες στις οποίες προβαίνει ένας διαχειριστής» ο οποίος «δεν ενεργεί υπό την ιδιότητα του υποκειμένου στον φόρο»⁴⁶. Κατόπιν των διαπιστώσεων αυτών, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι:

«(...) στην υπόθεση της κύριας δίκης, η εκ μέρους του διαχειριστή εισπραξη τόκων από τοποθετήσεις ποσών που εισπράττει από τους πελάτες του στο πλαίσιο διαχειρίσεως των ακινήτων τους συνιστά την άμεση, διαρκή και αναγκαία προέκταση της φορολογούμενης δραστηριότητας, ώστε ο διαχειριστής αυτός να ενεργεί ως υποκείμενος στον φόρο όταν πραγματοποιεί μια τέτοια τοποθέτηση».⁴⁷

40. Κατά τη γνώμη μου, είναι σαφές ότι το Δικαστήριο πείσθηκε ότι οι σχετικές με τοποθετήσεις χρημάτων δραστηριότητες της Régie πράγματι αποτελούσαν μέρος μιας ευρύτερης επιχειρηματικής δραστηριότητας ή, για να επαναλάβω την εύστοχη διατύπωση του γενικού εισαγγελέα Lenz, έκρινε ότι «[η Régie] προβαίνει στην τοποθέτηση χρημάτων τα οποία περιήλθαν σ' αυτήν λόγω της ασκήσεως της οικονομικής της δραστηριότητας»⁴⁸. Η διάκριση από την απόφαση Wellcome Trust ήταν σαφής: στην υπόθεση εκείνη δεν ήταν εμφανής καμιά οικονομική δραστηριότητα μέσω της οποίας η καταπιστευτική αυτή εταιρία μπορούσε να εισπράξει τα χρηματικά ποσά⁴⁹. Στην υπό κρίση υπόθεση, και υπό την επιφύλαξη, βεβαίως, ότι το εθνικό δικαστήριο είναι αρμόδιο να προβεί στις σχετικές διαπιστώσεις όσον αφορά τα πραγματικά

45 — Σκέψη 17 της αποφάσεως.

46 — Σκέψη 18 της αποφάσεως.

47 — Σκέψη 18 της αποφάσεως (η υπογράμμιση είναι δική μου).

48 — Παράγραφος 20 των προτάσεων.

49 — Όπ.π.

44 — Σκέψη 16 της αποφάσεως.

περιστατικά, το Δικαστήριο δεν διαθέτει αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία να προκύπτει ότι οι σχετικές με ομολογίες δραστηριότητες της αναιρεσείουσας αποτελούν «την άμεση, διαρκή και αναγκαία προέκταση» κάποιας άλλης «φορολογούμενης δραστηριότητας». Επομένως, εκτιμώ ότι οι πραγματοποιούμενες από την αναιρεσείουσα συναλλαγές θα έπρεπε να εξομοιωθούν προς αυτές του ιδιώτη που διαχειρίζεται δική του περιουσία. Κατά συνέπεια, εφόσον δεν υφίσταται οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια της έκτης οδηγίας, οι σχετικές συναλλαγές δεν εμπιπουν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού συστήματος ΦΠΑ και δεν τίθεται ζήτημα δικαιώματος εκπτώσεως. Εφόσον το Δικαστήριο δεχθεί αυτήν την άποψη, δεν παράσσεται ανάγκη να εξετάσει τα λοιπά προδικαστικά ερωτήματα.

B — Επί του δευτέρου ερωτήματος

41. Αν το Δικαστήριο κρίνει ότι η απόκτηση και κατοχή ομολογιών, υπό περιστάσεις όπως της υποθέσεως της κύριας δίκης, αρχούν, αντίθετα προς την άποψη που ανέπτυξα, ώστε να συνιστούν άσκηση οικονομικής δραστηριότητας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας, θα πρέπει περαιτέρω να εξετάσει αν προκύπτει δικαίωμα προς έκπτωσηση⁵⁰.

50 — Από την περιγραφή των διαπιστώσεων του *Gerechshof te Amsterdam* η οποία περιλαμβάνεται στη διάταξη περί παραπομπής, καθώς και από τα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα (βλ. ανωτέρω παράγραφοι 11 και 13), προκύπτει ότι, σύμφωνα με το εθνικό δικαστήριο, δεν τίθεται εν προκειμένω το ζήτημα αν η αναιρεσείουσα μπορούσε να θεωρηθεί, βάσει των άρθρων 2 και 4, παράγραφος 1, ότι ενήργησε και ως υποκείμενος στο φόρο και κατά τρόπο ανεξάρτητο κατά την άσκηση των δραστηριοτήτων της.

42. Το δικαίωμα ενός φορολογούμενου να εκπέσει τον ΦΠΑ που κατέβαλε επί των αγαθών και υπηρεσιών που κατανάλωσε κατά την άσκηση των εμπορικών του δραστηριοτήτων εξαρτάται, σύμφωνα με το άρθρο 17, από την ύπαρξη συνακόλουθης υποχρέωσης καταβολής ΦΠΑ για τα αγαθά και/ή υπηρεσίες που του παρασχέθηκαν στο πλαίσιο αυτής της δραστηριότητας. Εφόσον η απόκτηση και κατοχή ομολογιών είναι δυνατόν, εάν εμπιπεί στο πεδίο εφαρμογής του συστήματος ΦΠΑ, είτε να θεωρηθεί, βάσει του άρθρου 13, μέρος B, στοιχείο δ', σημείο 1, ως «χορήγηση και διαπραγμάτευση πιστώσεων», είτε, ενδεχομένως, σύμφωνα με το σημείο 5, ως ανάλογη προς «εργασίες (...) οι οποίες αφορούν (...) ομολογίες και λοιπούς τίτλους», αυτή αποτελεί δραστηριότητα απαλλασσόμενη του ΦΠΑ και, κατά συνέπεια, δεν υφίσταται κανένα δικαίωμα εκπτώσεως. Όμως, το άρθρο 17, παράγραφος 3, σημείο γ', προβλέπει παρέκκλιση από την αρχή αυτή για μικρό αριθμό απαλλασσομένων πράξεων, συμπεριλαμβανομένων αυτών που απαριθμούνται στο άρθρο 13, μέρος B, στοιχείο δ', σημεία 1 έως 5, «όταν ο λήπτης είναι εγκατεστημένος εκτός της Κοινότητας».

43. Όπως σαφώς προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής, οι επίμαχες ομολογίες έχουν εκδοθεί από δημόσιους οργανισμούς και εταιρίες εγκατεστημένους εκτός της Κοινότητας. Επομένως, εφόσον πληροῦται η προϋπόθεση της πρώτης φράσεως του άρθρου 17, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ότι δηλαδή ο αμφισβητούμενος προκαταβληθείς ΦΠΑ πρέπει να έχει σχέση «με αγαθά» τα οποία «προορίζονται» για φορολογητέες μεν πλην όμως απαλλασσόμενες πράξεις, η αναιρεσείουσα μπορεί να

ασκήσει το δικαίωμα εκπύσεως⁵¹. Κατά συνέπεια, θα πρότεινα στο Δικαστήριο να απαντήσει καταφακτικώς στο δεύτερο ερώτημα, εφόσον, βέβαια, θα χρειαζόταν να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό.

Γ — *Επί του τρίτου και τετάρτου ερωτήματος*

44. Δεδομένου ότι τα ερωτήματα αυτά συνδέονται στενώς, θα ήταν χρήσιμο να δοθεί σ' αυτά κοινή απάντηση. Ενόψει του ορισμού των δραστηριοτήτων της αναιρεσεύσεως, όπως αυτός προκύπτει από τη διάταξη περί παραπομπής, ουδόλως είναι σαφές εάν αυτή κατέχει επίσης μετοχές ή εάν αντλεί εισόδημα από αυτές⁵². Υπ' αυτές τις περιστάσεις είναι ίσως αμφίβολο αν το Δικαστήριο μπορεί να δώσει χρήσιμη απάντηση στο ερώτημα αυτό⁵³. Η γνώμη μου

είναι ότι το καθήκον συνεργασίας που διέπει τη σχέση μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 177, υποχρεώνει το Δικαστήριο να μην απαντά σε ερωτήματα που υποβάλλονται μόνο οσάκις είναι σαφές ότι δεν μπορεί να δοθεί μια πραγματικά χρήσιμη απάντηση⁵⁴. Είναι σαφές ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει όσον αφορά το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου.

51 — Αν η πληροφορία που έδωσε η Ολλανδική Κυβέρνηση κατά την επ' ανρωτηρίου σύζησηση είναι ορθή, ότι δηλαδή ο προβαλλόμενος ως καταβληθείς σε προγενέστερο στάδιο ΦΠΑ έχει ως αιτία πληρωμής της αναιρεσεύσεως προς την επιχείρηση που διαχειρίζεται τις χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, τότε φαίνεται ότι θα μπορούσε να υφίσταται στην υπό κρίση υπόθεση ο απαιτούμενος σύνδεσμος μεταξύ αυτών των καταβληθεισών σε προγενέστερο στάδιο επιβαρύνσεων και των απαλλασσόμενων ΦΠΑ πράξεων μεταξύ της αναιρεσεύσεως και των πελατών της από τρίτες χώρες. Όμως, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται, σε τελευταία ανάλυση, να προβεί στις ενδεχόμενες αναγκαίες περαιτέρω πραγματικές διαπιστώσεις. Βλ. την ανάλυση που περιλαμβάνεται στις παραγράφους 48 έως 54 κατωτέρω, σχετικά με το τρίτο και τέταρτο ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου.

52 — Το εθνικό δικαστήριο με το ερώτημα αυτό απλώς ζητεί να μάθει αν «στην περίπτωση» (dan ingeval) ενός φορολογουμένου ο οποίος ασκεί τις δραστηριότητες που αποδίδονται στην αναιρεσεύσεως και ο οποίος κατέχει επίσης μετοχές, μπορεί να εκπέσει πλήρως η καταβληθείσα σε προγενέστερο στάδιο επιβαρύνση.

53 — Το Δικαστήριο έχει, π.χ., ύστερα από την απόφαση του Δικαστηρίου της 26ης Ιανουαρίου 1993 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-320/90, C-321/90 και C-322/90, Telemarcitalia κ.λπ. (Συλλογή 1993, σ. I-393), όπου αποφάνθηκε ότι «η ανάγκη μιας ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου η οποία θα είναι χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο επιβάλλει όπως αυτό καθορίσει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή τοιλάχιστον να εξηγή τις πραγματικές υποθέσεις στις οποίες βασίζονται τα ερωτήματα αυτά» (σκέψη 6 της αποφάσεως), εκδίδει ορισμένες διατάξεις όπου αρνήθηκε να απαντήσει επί υποβληθέντων ερωτημάτων όταν δεν συνέτρεχαν οι περιστάσεις αυτές. βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Ιουνίου 1996, υπόθεση C-101/96, Italia Tezia (Συλλογή 1996, σ. I-3081).

45. Λόγω της ίδιας της φύσεως των ομολογιών, είναι λογικό ορισμένες από τις ομολογίες τις οποίες κατείχε η αναιρεσεύσεως να έλαβαν τη μορφή μετατρέψιμων τίτλων δανείου και, στη συνέχεια, να μετατρέπηκαν σε μετοχές κατά τη σχετική περίοδο. Εξάλλου, είναι δυνατό το εθνικό δικαστήριο να έχει υπόψη ορισμένες πληροφορίες που διέθετε το *Gerechthshof te Amsterdam* για εντελώς χωριστή κατοχή μετοχών από την αναιρεσεύσεως. Πράγματι, δεν φαίνεται απίθανο μια ετερόρρυθμη εταιρία, η οποία κατείχε ομολογίες αξίας 130 000 000 US\$ κατά τη σχετική περίοδο, να κατείχε επίσης και ορισμένες μετοχές. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναιρεσεύσεως, στο πλαίσιο της αιτήσεως αναιρέσεως ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, περιέγραψε τις δραστηριότητες της ως περιλαμβάνουσες την εκμετάλλευση, επί διαρκούς βάσεως, διαφόρων περιουσιακών στοιχείων από τα οποία είναι δυνατόν ορισμένα να ήσαν, κατά τη σχετική περίοδο, μετοχές. Όλες αυτές οι σκέψεις αποτελούν βεβαίως απλές υποθέσεις, πλην όμως δεν νομίζω ότι μπορεί να υποθεθεί ότι το εθνικό δικαστήριο θα υπέβαλλε το ερώτημα εάν δεν εκτιμούσε ότι αντιμετωπίζει πρόβλημα σχετικά με την κατανομή

54 — Βλ., σχετικώς, την παράγραφο 29 των προτάσεων μου της 26ης Σεπτεμβρίου 1996 στην υπόθεση C-105/94, *Angelo Celestini* (επί της οποίας δεν εκδόθηκε ακόμη απόφαση).

των καταβληθεισών σε προγενέστερο στάδιο επιβαρύνσεων της αναιρεσεύουσας, μεταξύ απαλλασσομένων και υποκειμένων στην καταβολή ΦΠΑ πράξεων. Επομένως, θα πρότεινα στο Δικαστήριο, σε περίπτωση που θα απαντούσε καταφατικώς στα δύο πρώτα ερωτήματα, να απαντήσει επίσης καταφατικώς και στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα.

46. Με το τρίτο του ερώτημα, το εθνικό δικαστήριο αναφέρεται στην υπόθεση *Sofitam*. Η γνώμη μου είναι ότι από την περιγραφή των δραστηριοτήτων της αναιρεσεύουσας στη διάταξη περί παραπομπής μπορεί να συναχθεί ότι το εθνικό δικαστήριο εκτιμά ότι, μολονότι η αναιρεσεύουσα ασκεί πράγματι δραστηριότητες κατοχής μετοχών, οι δραστηριότητες αυτές δεν μπορούν να συνεπάγονται την ανάμειξη της στη διαχείριση των εταιριών των οποίων κατέχει τις μετοχές ή, τουλάχιστον, να θεωρηθούν ως οικονομικές. Επομένως, οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να θεωρηθούν ως μη εμπόλιμες στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού συστήματος ΦΠΑ. Υπό τέτοιες περιστάσεις, το Δικαστήριο, με την απόφαση *Sofitam*, έκρινε ότι:

«Η είσπραξη μερισμάτων, δεδομένου ότι δεν αποτελεί την αντιπαροχή μιας οικονομικής δραστηριότητας, κατά την έννοια της έκτης οδηγίας, δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ. Κατά συνέπεια, τα μερίσματα που απορρέουν από την κατοχή μεριδίων συμμετοχής είναι άσχετα προς το σύστημα δικαιωμάτων εκπτώσεως.»⁵⁵

Το Δικαστήριο, διαπιστώνοντας στην απόφαση *Sofitam*, ότι ένα τέτοιο εισόδημα από ομολογίες δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού συστήματος ΦΠΑ, συνέχισε, κρίνοντας ότι:

«(...) προκειμένου να μην διακυβευθεί ο σκοπός της απόλυτης ουδετερότητας την οποία διασφαλίζει το κοινό σύστημα ΦΠΑ, τα μερίσματα πρέπει να εξαιρούνται από τον υπολογισμό της αναλογίας εκπτώσεως που προβλέπεται στα άρθρα 17 και 19 της έκτης οδηγίας.»⁵⁶

Επομένως, είναι σαφές ότι οποιοδήποτε εισόδημα, που η αναιρεσεύουσα αντλεί ενδεχομένως από την κατοχή μετοχών, δεν μπορεί να επηρεάσει την κατ' αναλογία έκπτωση του ΦΠΑ που αυτή έχει καταβάλει σε προγενέστερο στάδιο.

47. Είναι ακόμη ανάγκη να καθοριστεί η έκταση του δικαιώματος εκπτώσεως υπό περιστάσεις όπως αυτές που μνημονεύει το εθνικό δικαστήριο στο τρίτο και τέταρτο ερωτήμα του.

48. Το άρθρο 17, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας ρυθίζει με απόλυτη σαφήνεια ότι ο υποκειμένος στον φόρο δικαιούται να εκπέσει από τον φόρο για τον οποίο είναι υπόχρεος τον ΦΠΑ που έχει καταβάλει σε προγενέστερα στάδια μόνο «κατά το μέτρο που τα αγαθά ή οι υπηρεσίες χρησιμο-

55 — Σκέψη 13 της αποφάσεως.

56 — Σκέψη 14 της αποφάσεως.

ποιούνται για τη πραγματοποίηση των φορολογουμένων πράξεών του». Το άρθρο 17, παράγραφος 3, είναι επίσης ξεκάθαρο: το δικαίωμα εκπτώσεως, που κατ' εξαίρεση παρέχεται σχετικά με τις απαριθμούμενες στα σημεία α' έως γ' πράξεις, υφίσταται μόνο «κατά το μέτρο που τα αγαθά και οι υπηρεσίες» επί των οποίων στηρίζεται το προβαλλόμενο δικαίωμα εκπτώσεως «χρησιμοποιούνται για την πραγματοποίηση» των πράξεων αυτών. Αυτή η ερμηνεία του άρθρου 17 επιρρωννύεται από την άποψη που διατύπωσε ο γενικός εισαγγελέας Van Gerven στην υπόθεση Polysar. Αναφερόμενος στο άρθρο 17, παράγραφος 2, ανέφερε:

«(...) ο υποκειμένος στον φόρο μπορεί να εκπύπτει τον ΦΠΑ που κατέβαλε για την παράδοση αγαθών και την παροχή υπηρεσιών, εφόσον και καθόσον τα αγαθά και οι υπηρεσίες χρησιμοποιούνται στη συνέχεια για φορολογούμενες πράξεις (...). Το ίδιο ισχύει για (κατ' αρχήν φορολογητέες) πράξεις οι οποίες απαλλάσσονται από τον ΦΠΑ δυνάμει της οδηγίας». ⁵⁷

49. Οι Κάτω Χώρες, υποστηριζόμενες επί του σημείου αυτού από τη Γαλλική Κυβέρνηση κατά τις προφορικές της παρατηρήσεις, υποστηρίζουν ότι η προσέγγιση που υιοθέτησε το Δικαστήριο στην απόφασή του BLP Group προσφέρεται για μια χρήσιμη σύγκριση με την υπό κρίση υπόθεση ⁵⁸. Στην υπόθεση εκείνη, το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αν ένας υποκειμένος στον φόρο, ο οποίος καταβάλλει ΦΠΑ για

υπηρεσίες που του παρέχονται ενόψει της πραγματοποίησής τους πράξεως απαλλασσόμενης ΦΠΑ (π.χ. πώληση μεριδίων εταιρείας), μπορεί, παρ' όλ' αυτά, να εκπέσει τον προκαταβληθέντα ΦΠΑ από την επιβάρυνση που οφείλει για τις φορολογούμενες πράξεις του (συγκεκριμένα την παροχή διαχειριστικών υπηρεσιών σε θυγατρικές εταιρείες), οσάκις η απαλλασσόμενη φόρου πράξη πραγματοποιείται με σκοπό τη μείωση του χρέους που οφείλει στους τραπεζίτες του λόγω των φορολογούμενων πράξεών του. Αναφερόμενο στο άρθρο 17, παράγραφος 3, στοιχείο γ', το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «κατ' εξαίρεση μόνο η οδηγία προβλέπει δικαίωμα προς έκπτωση του ΦΠΑ σχετικά με αγαθά ή υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται για απαλλασσόμενες πράξεις» ⁵⁹. Αν δεν γινόταν δεκτή η ερμηνεία αυτή, συνεχίζει το Δικαστήριο, οι εθνικές φορολογικές αρχές:

«(...) θα έπρεπε, όταν παροχές, όπως οι εν προκειμένω, αντικειμενικά δεν αφορούν φορολογούμενες πράξεις, να διεξάγονται έλεγχοι με σκοπό τη διαπίστωση της προθέσεως του υποκειμένου στον φόρο. Η υποχρέωση αυτή θα ήταν αντίθετη προς τους σκοπούς του συστήματος του ΦΠΑ, δηλαδή την εξασφάλιση της ασφάλειας δικαίου και τη διευκόλυνση των συμφυών προς την επιβολή του φόρου πράξεων με το να λαμβάνεται υπόψη, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων, η αντικειμενική φύση της οικείας πράξεως». ⁶⁰

50. Εξ αυτού έπεται, κατά τη γνώμη μου, ότι κατά το μέτρο που ορισμένες από τις επίδικες εν προκειμένων προκαταβολές του φόρου αφορούν αποκλειστικώς τις δραστηριότητες κατοχής μετοχών της αναιρεσεύουσας, πρέπει να αποκλεισθούν από τον υπολογισμό του ποσού που αυτή δικαιούται να εκπέσει.

57 — Προτάσεις στην υπόθεση Polysar [Συλλογή 1991, σ. I-3111, ειδικότερα, σ. I-3128 (η υπογράμμιση από το πρωτότυπο)]. Βλ. επίσης την επεξηγηματική έκθεση που υπέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη της αρχικής της προτάσεως οδηγίας, όπου αναφέρεται ότι «παρέμεινε εν ισχύ η αρχή της μη εκπτώσεως του φόρου προστιθεμένης αξίας που έχει πλήξει τα αγαθά και τις υπηρεσίες που χρησιμοποιήθηκαν για την πραγματοποίηση μη φορολογητέων ή απαλλασσόμενων φόρων συναλλαγών (με εξαίρεση τις συναλλαγές που έχουν πραγματοποιηθεί στην αλλοδαπή και τις εξαγωγές)» (Bulletin of the EC, Supp. 11-73, σ. 18).

58 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Απριλίου 1995, υπόθεση C-4/94 (Συλλογή 1995, σ. I-983).

59 — Σκέψη 23 της αποφάσεως.

60 — Σκέψη 24 της αποφάσεως (η υπογράμμιση είναι δική μου).

51. Όμως, στην υπό κρίση υπόθεση, ανακύπτει ένα επιπλέον πρόβλημα: κατά το μέτρο που ο καταβληθείς σε προγενέστερο στάδιο ΦΠΑ, ο οποίος αποτελεί και το αντικείμενο της διαφοράς, είναι δυνατό πράγματι να αφορά υπηρεσίες που έχουν παρασχεθεί στον υποκείμενο στον φόρο σε σχέση τόσο με μη φορολογούμενες πράξεις του όσο και με φορολογούμενες πλην απαλλασσόμενες πράξεις του, σύμφωνα με και ποιο κριτήριο πρέπει να υπολογισθούν οι καταβληθείσες σε προγενέστερο στάδιο επιβαρύνσεις που πρέπει να αποκλειστούν από την έκπτωση; Η Ολλανδική και Γαλλική Κυβέρνηση ισχυρίζονται κατ' ουσίαν ότι, κατ' αντιστοιχίαν με το άρθρο 19 της έκτης οδηγίας, πρέπει να εφαρμοστεί η κατ' αναλογία μέθοδος προκειμένου να υπολογιστεί το ποσό που πρέπει να εκπέσει.

52. Δεν νομίζω ότι είναι δυνατόν να δοθεί άμεση απάντηση στο ερώτημα αυτό με άμεση εφαρμογή των άρθρων 17, παράγραφος 5, και 19, μολονότι οι διατάξεις αυτές πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να εφαρμοστούν κατ' αναλογία, όπως θα δούμε. Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κυρίας δίκης δεν ελήφθησαν υπόψη από τους συντάκτες του άρθρου 17, παράγραφος 5, το οποίο στηρίζεται στην υπόθεση ενός υποκειμένου στον φόρο ο οποίος έχει καταβάλει επιβαρύνσεις σε προγενέστερο στάδιο για αγαθά και υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται τόσο για τις ανάγκες των φορολογουμένων όσο και για αυτές των απαλλασσομένων πράξεών του. Όμως, εν προκειμένω, τα ερωτήματα του εθνικού δικαστηρίου αφορούν μια πραγματική κατάσταση όπου ο υποκείμενος στον φόρο έχει καταβάλει επιβαρύνσεις σε προγενέστερο στάδιο οι οποίες αφορούν τόσο απαλλασσόμενες όσο και μη φορολογούμενες πράξεις.

53. Νομίζω ότι από την ερμηνεία του άρθρου 17 της έκτης οδηγίας, που εξέθεσα στις παραγράφους 48 και 49 ανωτέρω, σαφώς προκύπτει ότι ένας υποκείμενος στον φόρο, όπως η αναιρεσείουσα, ο οποίος καταβάλλει επιβαρύνσεις σε προγενέστερο στάδιο για ελεγχόμενες υπηρεσίες που του παρέχονται τόσο

για την οικονομική δραστηριότητα (αν έτσι τη χαρακτηρίσει το Δικαστήριο) της αποκτήσεως και κατοχής ομολογιών, όσο και για τη μη οικονομική δραστηριότητα (από τη σκοπιά του ΦΠΑ) της απλής κατοχής μετοχών, δεν μπορεί, όταν οι ομολογίες έχουν εκδοθεί από πελάτες εγκατεστημένους εκτός της Κοινότητας, να εκπέσει παρά μόνο την αναλογία εκείνη των καταβληθεισών σε προγενέστερο στάδιο επιβαρύνσεων η οποία μπορεί πράγματι να θεωρηθεί ως αφορώσα την οικονομική δραστηριότητα. Μολονότι το άρθρο 18 δεν επιβάλλει ιδιαίτερες διατυπώσεις για την άσκηση του δικαιώματος εκπτώσεως που προβλέπει το άρθρο 17, παράγραφος 3, κάθε υποκείμενος στον φόρο υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 22, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας, να «τηρεί επαρκώς λεπτομερή λογιστική ώστε να καθίσταται δυνατή η εφαρμογή του φόρου προσιθιμένης αξίας και ο έλεγχος της εφαρμογής αυτής από την φορολογική αρχή». Επιπλέον, το άρθρο 22, παράγραφος 4, ορίζει ότι «κάθε υποκείμενος στον φόρο οφείλει να καταθέτει δήλωση εντός προθεσμίας καθοριζομένης από τα κράτη μέλη», η οποία «δεν δύναται να υπερβαίνει τους δύο μήνες από τη λήξη κάθε περιόδου δηλώσεως», περίοδο της οποίας η διάρκεια καθορίζεται από κάθε κράτος μέλος, αν και «δεν δύναται να υπερβαίνει το έτος».

54. Από τα ανωτέρω προκύπτει, κατά τη γνώμη μου, ότι ο υποκείμενος στον φόρο που επιδιώκει να στηριχθεί στο άρθρο 17, παράγραφος 3, στοιχείο γ', σε περιπτώσεις όπου ορισμένες από τις επιβαρύνσεις που έχει καταβάλει σε προγενέστερο στάδιο αφορούν μη φορολογικές δραστηριότητες, υποχρεούται να αποδείξει, επαρκώς κατά την κρίση των αρμοδίων φορολογικών αρχών, την αναλογία αυτών των προκαταβληθεισών επιβαρύνσεων για τις οποίες υποστηρίζει ότι αφορούν φορολογούμενες πλην απαλλασσόμενες πράξεις, κατά την έννοια του άρθρου 13, μέρος Β, στοιχεία α' και δ', σημεία 1 έως 5⁶¹.

61 — Βλ., όσον αφορά τις περί αποδείξεως υποχρεώσεις των υποκειμένων στον φόρο που προβάλλουν δικαίωμα εκπτώσεως, τη σκέψη 24 της προπαρατεθείσας, στην ανωτέρω παράγραφο 25, αποφάσεως Rompelman.

IV — Πρόταση

55. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, η γνώμη μου είναι ότι στο πρώτο ερώτημα του Hoge Raad der Nederlanden πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:

- 1) Η απλή κτήση κυριότητας και η απλή κατοχή ομολογιών και η είσπραξη των εξ αυτών απορροεόντων εσόδων δεν μπορούν, οσάκις δεν αποτελούν την άμεση, διαρκή και αναγκαία προέκταση μιας άλλης επιχειρηματικής ή εμπορικής δραστηριότητας, να θεωρηθούν ως οικονομικές δραστηριότητες κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοίμορφη φορολογική βάση.

Όμως, σε περίπτωση που το Δικαστήριο θα έκρινε ότι οι δραστηριότητες που περιγράφω στην προτεινόμενη για το πρώτο ερώτημα απάντηση πρέπει να θεωρηθούν ως οικονομικές, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας του Συμβουλίου, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο δεύτερο, τρίτο και τέταρτο ερώτημα ως εξής:

- 2) Το άρθρο 17, παράγραφος 3, στοιχείο γ' της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου απονέμει στον υποκείμενο στον φόρο δικαίωμα εκπτώσεως του ΦΠΑ που κατέβαλε ήδη για υπηρεσίες που του είχαν παρασχεθεί, εφόσον τις χρησιμοποιεί για την κτήση κυριότητας και την κατοχή ομολογιών καθώς και την είσπραξη των εξ αυτών απορροεόντων εσόδων, και εφόσον οι ομολογίες αυτές εκδόθησαν από δημόσιους οργανισμούς ή επιχειρήσεις εγκατεστημένες εκτός της Κοινότητας.
- 3) Ένας υποκείμενος στον φόρο ο οποίος ασκεί τις περιγραφόμενες στις προηγούμενες προτάσεις απαντήσεως δραστηριότητες καθώς και τη δραστηριότητα της αποκτήσεως μετοχών, η οποία δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ, και ο οποίος κατέβαλε σε προγενέστερο στάδιο ΦΠΑ για δραστηριότητές του σχετικές με ομολογίες και μετοχές, δεν μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα εκπτώσεως που του παρέχει το άρθρο 17, παράγραφος 3, στοιχείο γ' της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, παρά μόνο μέχρι του ποσού της αναλογίας του προκαταβληθέντος ΦΠΑ που αφορά τις σχετικές με ομολογίες δραστηριότητές του, και τούτο εφόσον μπορεί να αποδείξει, κατά τρόπο ικανοποιητικό κατά την κρίση των αρμόδιων φορολογικών αρχών, την ύπαρξη μιας τέτοιας σχέσεως.